

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ

В статтє даётся анализ разных подходов к проблеме ответственности детей дошкольного возраста.

The article covers analysis different approaches of problem responsible of children in pre-school age.

Модернізація дошкільної освіти передбачає оновлення підходів до виховання дошкільників, їх особистісного зростання. Ця проблема є у полі зору багатьох провідних науковців дошкільної педагогіки та психології (Л.В.Артемова, А.М.Богущ, О.Л.Кононко, В.У.Кузьменко, С.Є.Кулачківська, Т.О.Піроженко, Т.І.Поніманська, Ю.О.Приходько та інші). Але становлення дитини як самодостатньої особистості неможливе без формування базових особистісних якостей, зокрема відповідальності.

Метою нашої статті є розкриття основних напрямків формування відповідальності особистості в дошкільні роки на сучасному етапі.

Проблема формування відповідальності старших дошкільників в психолого-педагогічних дослідженнях має різне висвітлення. Проте спостерігається в них тенденція до виконавської спрямованості, тобто на перший план вноситься необхідність виконання вимог педагога. Так, В.Г.Нечаєва, Т.А.Маркова розглядають формування

відповідального ставлення до праці через виконання дітьми обов'язків чергових, яких призначає вихователь [6,139]. А.Глущенко доводить, що виховання відповідальності дитини залежить від сформованості в неї умінь і навичок: якщо дитина навчена щось робити, то, виконуючи ці дії, вона здатна бути відповідальною [2,9]. У дослідженні Л.І.Меквабишвілі представлено дані про відповідальність як мотив поведінки, яка формується у ході навчальних занять з дітьми. Вчений зазначає, що за допомогою правильно організованої навчальної діяльності старші дошкільники можуть усвідомлювати цінність виконання завдань, їхня поведінка співвідноситься з вимогами педагога [5,23].

Отже, в традиційній педагогіці відповідальність дитини переважно розглядається у виконавському аспекті.

З іншої позиції проблему виховання відповідальної поведінки представлено у науковій роботі Т.С.Фасолько. Автор вважає, що “відповідальність щодо дітей дошкільного віку повинна бути представлена у вигляді моральної норми і конкретизована в правилах поведінки в ситуаціях морального змісту” [7,7]. У порівнянні зі своїми попередниками дослідниця найбільш повно зуміла підійти до означеної проблеми, хоча висвітлення цього аспекту потребує більш детального доповнення. Ми вважаємо, що на сучасному етапі розгляд проблеми відповідальності дошкільника необхідно здійснювати з позиції особистісного підходу.

Проблема формування відповідальної дитини сьогодні зростає у зв'язку із переосмисленням пріоритетних завдань, які стоять перед національною дошкільною освітою:

- розвиток базових якостей особистості;
- врахування особистого досвіду та індивідуальних особливостей дошкільників;
- оснащення дитини навичками практичного життя у соціальному середовищі;
- вправлення в умінні виявляти волю, впливати нею на імпульсивні бажання;

- формування механізмів саморозвитку дошкільника, розширення свідомості дитини, сприяння її свідомому існуванню [3,16].

Сучасна психолого-педагогічна думка розкриває набуті і шукає нові орієнтири формування відповідальності як інтегративної якості особистості.

Вважаємо за потрібне уточнити поняття “особистість”. За тлумаченням Л.В.Кондрашової, це є соціальна характеристика, тобто ті якості, які формуються під впливом спілкування й характером відносин між людьми [4,14]. І.Д.Бех, зокрема, під “особистістю” розуміє “людину як автора вільної дії, тобто такої, яка не залежить від безпосередньо діючої потреби і безпосередньо прийнятої ситуації, дії, спрямованої на майбутнє [1,31].

У системі особистісно орієнтованого виховання відповідальність треба розглядати:

- як інтегративну якість особистості;
- як мотив поведінки;
- як умову формування соціальної компетентності дитини.

Відповідальність – це складне особистісне утворення, яке включає в себе осмислення дитиною дій та вчинків, вільну орієнтацію в умовах свободи вибору “можна” – “не можна”, “хочу” – “зобов’язаний”, почуття цінності іншої людини та ціннісне ставлення оточуючих до особистості. Зазначимо, що відповідальна особистість вміє керувати своїми діями, поведінкою згідно з означеними явленнями, правилами, нормами, вміє діяти на основі внутрішніх покликань – слова та обіцянки. Розвиненість відповідальності особистості залежить від оволодіння способами самообмеження сфери своєї діяльності, почуттями міри і передбаченням наслідків своїх вчинків.

Але разом з цим проблему відповідальності особистості дошкільника треба розглядати і як складову особистісного зростання. Як інтегруюча якість, відповідальність співвідноситься з такими характеристиками як самостійність, обов’язок, добротність, турбота, взаємодопомога, дисциплінованість, справедливість. Через

опанування дітьми важливих складових відповідальності відбувається вияв особистісної творчої ініціативи.

Також слід зазначити про таку властивість, як самовідповідальність, тобто коли дошкільник здійснює самопокладання відповідальності. Саме ця особистісна риса буде спонукати дитину-дошкільника до саморозвитку, самореалізації та самоствердження себе як самодостатньої особистості.

У життєтворчому аспекті особистості дошкільника відповідальність виконує такі функції:

- спонукає до самоствердження особистості;
- залучає до усвідомлення загальнолюдських цінностей;
- сприяє творчому ставленню до життя;
- оцінює власні чуттєві ресурси;
- виступає зовнішньою регуляцією діяльності та засобом внутрішнього контролю.

Таким чином, нами розглянуті різні напрямки щодо розв'язання проблеми формування відповідальності дошкільників. Теоретичне дослідження показало, що успішне формування відповідальності буде відбуватися у процесі особистісного підходу до дитини.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико – технологічні засади: Навч.-метод. видання.- К.: Либідь, 2003.- 280с.
2. Глущенко А. Обов'язок, відповідальність. Моральне виховання дошкільників у процесі виконання трудових завдань // Дошкільне виховання.- 1984.- №8.- С.8-9.
3. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.-метод. посіб. / Наук. ред. О.Л.Кононко.- К.: Ред.журн. “Дошкільне виховання”, 2003.- 243с.
4. Кондрашова Л.В. Развитие, воспитание и формирование личности // Педагогика в вопросах и ответах: Учебн. пособие/Л.В.Кондрашова,

А.А.Пермяков, Н.И.Зеленкова, А.Ю.Лаврешина. –
Кривой Рог: КГПУ, 2003.- 234с.

5. Меквабшвили Л.И. Воспитание ответственности на занятиях в старшей группе детского сада: Автореф. дисс. канд. ... пед. наук: 13.00.01.- Тбилиси, 1985.- 25с.
6. Нравственное воспитание в детском саду/Под ред. В.Г.Нечаевой, Т.А.Марковой, - М.:Просвещение, 1975.- 256с.
7. Фасолько Т.С. Виховання відповідальної поведінки у дітей старшого дошкільного віку: Автореф. дис. канд. ... пед. наук: 13.00.08 / Ін-т проблем виховання АПН України.- К., 2000.- 18 с.